

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Barkóczy Janka

Vizuális propaganda Magyarországon 1931-1944

A Magyar Világhíradó a rituális kommunikációelmélet kontextusában

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Murai András, Ph.D.
egyetemi docens

Budapest, 2020

Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Barkóczy Janka

Vizuális propaganda Magyarországon 1931-1944

A Magyar Világhíradó a rituális kommunikációelmélet kontextusában

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Murai András, Ph.D.

egyetemi docens

© Barkóczy Janka

Tartalom

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása.....	4
2. Felhasznált módszerek: A filmhíradó médiuma Magyarországon és a revíziós filmhíradók (1938-1941).....	5
2.1. Történeti áttekintés.....	6
2.2. Tartalomelemzés.....	6
3. Az értekezés eredményei.....	8
3.1. Történeti áttekintés.....	8
3.2. Tartalomelemzés.....	9
4. Következtetések összegzése.....	13
4. 1. A kutatás hasznosíthatósága a jövőben.....	13
5. Főbb hivatkozások.....	14
6. A témakörrel kapcsolatos saját és társszerzővel írt publikációk.....	19
6.1. Könyv.....	19
6.2. Folyóirat, könyvrészlet.....	19
6.3. Idegen nyelvű folyóirat.....	20
6.4. A témában megtartott előadások.....	20
6.5. Egyéb.....	21
7. Függelék.....	21

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása

A disszertáció célja a magyar filmhíradózás történetének feldolgozása a két világháború közötti korai hangosfilmek időszakában, ezzel összefüggésben pedig a filmhíradó fogalmának átfogó vizsgálata és a filmhíradó médiumához kapcsolódó problémák, diskurzusok feltérképezése, különös tekintettel a filmhíradó és a nemzeti identitás alakulásának összefüggéseire.

A dolgozat újszerűségét az adja, hogy olyan témával foglalkozik, melyet magyar vonatkozásban eddig kevésbé kutattak, és amelyről speciális összefüggéseiben is csak kisszámú, elsősorban részlelemzéseket tartalmazó publikáció született. A hazai filmhíradózás története a magyar médiatörténet egyik hiányzó fejezete, noha ezek a filmek hosszú évtizedeken át nagyban befolyásolták a lakosság világról való tudását. A disszertáció a filmhíradózás 1931 és 1944 közötti hazai viszonyait tárja fel, az eredmények értelmezése pedig elsősorban kommunikációelméleti keretben történik, amely szintén nem jellemző az elsősorban történeti megközelítéssel dolgozó szakirodalomra.

A kutatás szoros összefüggésben van azzal a globális jelenséggel, mely a digitális kultúra terjedésével fordulatot idézett elő az audiovizuális archívumok anyagainak kezelésében (Fossati [2018]). A „archívumi fordulat” hatására az eltérő háttérrel és gyűjteményi bázissal rendelkező intézmények egyre több digitalizált tartalmat tesznek hozzáférhetővé teljesen vagy bizonyos feltételekkel különböző online platformokon. Azok az anyagok, melyek évtizedekig az archívum mélyén pihentek, így egyre nagyobb számban érhetők el a világhálón és egyéb adathordozókon. A filmek a hozzáférhetőség révén bekerülnek a köztudatba, referenciapontokká, kulturális felületekké válnak, és ezzel együtt érezhetően növelik az érdeklődést témájuk és az őket létrehozó korszak iránt a laikus felhasználók körében is. A felhasználók visszajelzései magára az archívumra is hatnak, katalizálhatják a kutatást és segíthetik bizonyos témák és anyagok újrafelfedezését. A folyamat Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban az 1990-es évek óta intenzíven zajlik, de a kelet-európai régióban is egyre több példát találhatunk arra, hogy a gyűjtemények bizonyos kollektívákkel kilépnek a digitális térbe.

Hazánkban az audiovizuális kultúra legfontosabb gyűjtőhelye a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum, mely a gondozásában álló nem-fikciós anyagok közül eddig egyetlen nagyobb és folyamatosan bővülő korpuszt, a filmhíradókat tette közzé. A filmhíradók restaurálása, digitalizálása a Filmarchívum értékmentő programjának keretében valósul meg, az online publikálás egy kifejezetten erre a célra létrehozott, szabadon és ingyenesen használható

platformon, a *Filmhíradók Online*-on történik. Az alább megfogalmazott feltevések vizsgálatán túl, jelen disszertáció legfontosabb célja, hogy tudományosan kidolgozott értelmezési keretet, kontextust teremtsen az internetes felületen megjelenő mozgóképek köré, segítve ezzel a széleskörű megismerést és a velük kapcsolatban lehetséges diskurzust.

A kutatás során a következő feltevésekkel dolgoztam:

1. *A filmhíradó médiumát a két világháború között speciális technológia és gyártási struktúra jellemezte, amely a mozgóképek tartalmát is meghatározta. Az ipari háttér és a politikai irányítás szoros viszonya nemcsak a tájékoztatás, hanem a befolyásolás eszközévé tette ezeket a filmeket, melyek segítségével elsősorban a rituális propaganda üzenetei váltak hatékonyan közvetíthetővé.*

2. *A filmhíradók a társadalmi kommunikációban elsősorban rituális funkciót töltek be, aminek középpontjában, az információközlés helyett, a társadalmi struktúrák megerősítése állt. Ennek hatékonyságát a médiumhoz kapcsolódó fizikai és virtuális szintek, elsősorban a vetítőhelyek és a társadalmi közösség színtereinek ábrázolása, párhuzamosan támogatták.*

3. *A Horthy-korszak filmhíradóinak fontos feladata a trianoni döntéssel kapcsolatos érzelmi mobilizálás. A terület-visszacsatolások filmhíradós reprezentációja a narratív nemzeti identitást rituálisan megújító folyamat fontos része.*

A filmhíradók feldolgozásának elsődleges keretét a rituális kommunikációelmélet paradigmája adta (Couldry [2003], Carey [2009], Császi [2002], Andok [2013], [2017]), mely a hírközlés folyamatának lényegét az információk disszeminációja helyett a személyes- és csoportidentitás formálásában látja.

2. Felhasznált módszerek: A filmhíradó médiuma Magyarországon és a revíziós filmhíradók (1938-1941)

A disszertáció a magyarországi filmhíradózás témakörében végzett alapkutatás, amely megteremti a keretet további rész témák kidolgozásához. A kérdést elsősorban az 1931 és 1944 között publikált filmhírek, valamint a velük egykorú források és a párhuzamos médiumok, különösen a nyomtatott sajtó szövegei alapján, tártam fel, majd az összegyűjtött információkat az időszakról való történeti ismeretek és kommunikációelméleti megközelítések segítségével értelmeztem. A kutatás két pilléren nyugszik, melyek különböző vizsgálati módszerek alkalmazását teszik szükségessé.

2.1. Történeti áttekintés

Az első nagyobb egységben a filmhíradót mint médiumot definiáltam, ennek keretében pedig részletes, *leíró történeti áttekintést* adtam a filmhíradózás két világháború közötti történetéről, intézményi háttéréről, a filmhírek gyártásának és bemutatásának folyamatáról, érintve a magyar szempontból releváns nemzetközi trendeket és kapcsolatokat is. A leírás nagyobb kérdései a készítés folyamatára, a Magyar Film Iroda működésére, a cég nemzetközi kapcsolataira és működésének szabályozására vonatkoznak. A téma feldolgozásakor külön kitértem a filmhíradózás háborús szerepére, a haditudósítások megszületésének körülményeire. A vizsgálat során visszaemlékezésekre, a Magyar Nemzeti Levéltár sajtógyűjteményének anyagára, a korabeli sajtó cikkeire és a korszakot feldolgozó történettudományi munkákra támaszkodtam. Az elemzés második felében a kommunikáció participációs elméletének felhasználásával mutattam be a filmhíradóhoz kapcsolódó színterek működését, különös tekintettel a mozik két speciális fajtájára, a híradómozira és a mozipalotára. A színtér értelmezését, a vetítőhelyek fizikai tere után, az ország területének reprezentációjára is kiterjesztettem, ennek keretében pedig a filmhíradók térképes főcímeinek változásait mutattam be a rituális kommunikációelmélet összefüggésében. Ez az alfejezet már a tartalomelemzés módszereit használja, hiszen a hírblokkokat felvezető és összefogó főcímek képi megoldásaival foglalkozik.

2.2. Tartalomelemzés

A kutatás második pillére a filmhíradók anyagának közvetlen vizsgálata, amit *tartalomelemzéssel* végzek el. Mivel a teljes gyűjtemény elemzése meghaladná a kutatásom kereteit, ezért a tartalomelemzés céljára abból egy rövidebb, de reprezentatív egységben kezelhető mintát választottam. A kiemelt szekvencia a *Magyar Világhíradó* 1938 és 1941 közötti kiadásait, azaz összesen 208 híradót és 1847 hírt tartalmaz, és a magyar történelemnek ahhoz az eseménysorozatához kötődik, amely a trianoni döntéssel elcsatolt területek egy részének visszaszerzését, vagyis a revízió folyamatát dokumentálja. A témaválasztás azért indokolt, mert az anyag egyfelől tipikus, mégis jól illusztrálható vele a filmhíradózás nemzeti jelentősége, hiszen a revízió folyamatát mind történeti, mind szimbolikus szempontból dokumentálja. Ez a korpusz jól adatolható, jelentős történelmi eseményeket tartalmaz, ugyanakkor kiemelten fontos a politikai propaganda szempontjából is.

A tartalomelemzés módszere a filmhírek kézi annotálása. Egy híryanagon az annotálás több szinten is elvégezhető (műfaji, képi, szöveg szintű stb.), a hírek nagy száma miatt azonban elsősorban a hírek alműfajainak meghatározásából indultam ki. Az egyes filmhíreket

téma szerinti kategóriákba soroltam, majd ezekből a témákból tématerképet készítettem. A munka során szem előtt tartottam, hogy az annotálás módszere bizonyos fókig szubjektív és a kutató saját értelmezését tükrözi, azonban igyekeztem a kidolgozott kritériumokat következetesen megtartani. Döntéseim relevanciáját két társzkodoló segítségével ellenőriztem, akik a híreket szintén felcímkézték, majd megvitatták velem a munka során szerzett tapasztalatokat.

A filmhírek struktúrája és hossza a vizsgált anyagban viszonylag stabil, ezért értelmesnek tűnt a rendszert ezeknek a filmhír-egységeknek a besorolására építeni. A kategóriák meghatározásához elsősorban a *Filmhíradók Online* archívumi címkéit és Andok Mónika (Andok [2013]) felosztását vettem alapul, de ezeket az anyagnak megfelelően kicsit módosítottam. A filmhíreket egyenként besoroltam valamelyik kategóriába, amennyiben az adott hír több témát is lefedett, több, de legfeljebb három címkével láttam el. A kutatást összesen 20 kategóriával végeztem, és pontos definíció szerint illesztettem az egyes hírekhez. A megállapított kategóriák alfabetikus sorrendben: 1. *Bűnügy*; 2. *Divat*; 3. *Egyház, vallás*; 4. *Fegyveres és rendvédelmi erők*; 5. *Gazdaság*; 6. *Hagyomány, folklór*; 7. *Katasztrófa, baleset*; 8. *Magyar belpolitika*; 9. *Magyar külpolitika*; 10. *Média, sajtó*; 11. *Művészet, kultúra*; 12. *Nemzetközi politika*; 13. *Oktatás*; 14. *Sport*; 15. *Szociális intézkedések, társadalmi szervezetek*; 16. *Szórakozás*; 17. *Társasági hír*; 18. *Természet*; 19. *Tudomány, technika*; 20. *Ünnep, ünnepség*.

A tematikus kategóriák mellett egyéb címkék alkalmazása is segítette az elemzést. Egyes esetekben konkrét tartalmi elemeket is kiemeltem, valamint az összes hírnél külön kigyűjtöttem a megjelenő és azonosítható személyeket, intézményeket, földrajzi helyeket. A filmhíradó filmnyelvi módszereit *technikai címkékkel* jeleztem (pl. konferansz, haditudósítás, interjú, dramatizált jelenet), és ezek segítettek a sérült, hibás, hiányzó anyagok megjelölésében, hiszen a hiányok és hibák összegzése is információértékkel bírt. Megállapítottam, hogy a vizsgálat természetesen egyéb kutatói címkékkel is árnyalható, melyek további elemzés kiindulópontja lehetnének a jövőben – így például bizonyos többször előkerülő vagy egyes tudományos diszciplínákhoz tartozó témák, kérdésselvetések, bizonyos jelképek vagy gondolatok ismételt megjelenését (pl. eucharisztikus kongresszus, nőtörténet, sporttörténet, emlékezetpolitika, önreflexió, nemzetiszocializmus).

3. Az értekezés eredményei

3.1. Történeti áttekintés

A *Magyar Világhíradó* története szorosan összefonódik egy professzionális mozgóképes hírügynökség, a Magyar Film Iroda történetével. Ennek megszervezésében és a filmhíradózás alapjainak lefektetésében a vállalat vezetője, Kozma Miklós játszott kiemelt szerepet, akinek tevékenységével külön is foglalkoztam. Kozma személyes jegyzetei és más források szépen kirajzolják a filmhíradózás korabeli elméleti hátterét, melynek gyakorlati magvalósítását a fennmaradt mozgóképeken láthatjuk. Összességében elmondható, hogy a *Magyar Világhíradó* 1931-es megjelenésétől kezdve 1938-ig a nemzeti elvet általában szem előtt tartja, szélsőségekbe kevésbé bocsátkozik, de egyre dinamikusabban mozdul el az egyszerű tájékoztatástól a propaganda felé. Ez a tendencia 1938 után felerősödik, és egyre látványosabbá válik, míg nem a jól működő iparág világosan a propaganda csatornájává lesz.

A médium történeti hátterének vizsgálata egyúttal rávilágított a filmhírek és más kommunikációs színterek szerint elkülönített hírtípusok hasonlóságaira és különbségeire. A nyomtatott sajtó, a rádió és a tévé a filmhíradóval párhuzamosan is létezett, de a másik három típusal összehasonlítva láthatjuk, hogy az aktualitás és a hozzáférés tekintetében jelentős eltérések vannak. A filmhírek a terjesztés nehézségei miatt az aktualitás más-más fokán jelentek meg a különböző vetítési helyeken, azt mondhatjuk, hogy ebből a szempontból a többi hírtípushoz képest nagyon rosszul teljesítettek. Az összevetés magyarázatot ad arra, hogy a filmhírek miért alkalmasak a rituális propagandaüzenetek terjesztésére, és miért kevésbé hatékonyak, ha tájékoztatásról, híreseményekhez kapcsolódó információk átadásáról van szó.

	Nyomtatott sajtó	Rádió	Televízió	Film
Aktualitás	közelmúlt	aktuális, akár egyidejű tudósítás	aktuális, akár egyidejű tudósítás	földrajzi helytől függő aktualitás, ami a központtól való távolsággal nagy arányban csökken
Hírcím	van	van	nincs	nincs vagy felvezető inzertszöveg
Forma	narratív (írással)	narratív (szóbeli)	narratív és képi	narratív és képi
Kifejtettség	kifejtett, stilizált	kevésbé kifejtett, stílusa közelebb áll az élőbeszédhez	kevésbé kifejtett, stílusa közelebb áll az élőbeszédhez	erősen hiányos, a benne megjelenő narráció írásban és szóban is erősen stilizált
Befogadás	egyéni	egyéni vagy közösségben	egyéni vagy közösségben	közösségben
Helyszín	nem helyhez kötött	jellemzően privát térben	jellemzően privát térben	nyilvános térben

1. táblázat: A médiumspecifikus hírtípusok összehasonlítása Andok Mónika (Andok [2013]) rendszerének kiegészítésével

A történeti kutatás során kitértem a filmhíradókhöz kapcsolódó kommunikációs szinterek bemutatására is. Ezek közül két speciális fizikai szintert, a híradómozit és a mozipalotát mutattam be részletesebben. A híradómozit olyan speciális kommunikációs szintér, mely az általunk vizsgált korszakban születik meg. Az itt vetített filmek természetesen megjelentek más vetítőhelyek műsorain is, azonban nem ilyen koncentrációban. A látogatók kifejezetten azért váltottak jegyet a híradómoziba, hogy filmhíreket nézhessenek, ilyenformán itt valósult meg legtisztábban a ritualizált hírfogyasztás. A ciklikusan, de folyamatosan zajló műsor a szimbolikus valóság állandó fenntartását biztosította, melybe bármely időpillanatban bekapcsolódhatott az érdeklődő. Az üzleti modell sikere mutatja, hogy milyen nagy igény volt ezekre a mozikra és arra a sűrű tapasztalatra, melyet általuk szerezhettek a közönség. A budapesti híradó filmszínházakat a Magyar Film Iroda üzemeltette, melynek munkatársai a programot úgy állították össze, hogy az megegyezzen a központi politikai irányvonallal. Az itt megismerhető szimbolikus valóságot tehát erősen kontrollálták, melynek minőségét a tájékoztatás és a propaganda bizonyos arányú keveredése határozta meg. Elemzésem másik tárgya, az Uránia filmpalota szintén intenzív ritualizációs térként működött, ahol a látogatóknak a híradómozihoz hasonlóan sűrű élményben lehetett részük, azonban az nem elsősorban a szigorú műfaji következetességgel összeállított programból, hanem a környezet reprezentatív kialakításából következett. Ez a környezet hitelesítette a látottakat és azt a szimbolikus világot, melyhez a film kapcsolódást nyújtott. A műsor struktúrája és a környezet jellegzetességei nem csak a két kiemelt mozitípus esetében, de minden vetítőhelynél alapvetően befolyásolták a ritualizáció megvalósulását. Elemzésem bemutatta, hogy a rituális kommunikációelmélet, amelyet Carey eredetileg jól működő demokráciák médiarendszereire dolgozott ki, hogyan módosul az autoriter politikai berendezkedés viszonyai között.

3.2. Tartalomelemzés

A disszertáció jelentős mértékben támaszkodik a filmhíradók tartalmának elemzésére, amely a képi és hangmotívumok használatát egyaránt magába foglalja. Tartalomelemzést először a híradókat bevezető főcímelek változásának elemzésével végeztem Krasznai Zoltán korábbi vizsgálatának (Krasznai [2012]) rituális keretbe illesztésével. Ez a vizsgálat bemutatta, hogyan reprezentálja a filmhíradó a terület-visszacsatolás folyamatát grafikus elemek segítségével, hogyan reflektál az ország területének aktuális és a kívánt alakulására. A grafikai reprezentáció funkciója a híradók nézőinek orientálása, azonos közösségbe kapcsolása, a filmhíradó egészének felvezetőjeként pedig rituális keretet kínál az egész anyag, azaz a következő 8-10 hír számára.

A főcímek után a visszacsatolások időszakának tematikus feldolgozása következett az 1938 és 1941 között publikált filmhírek elemzésével. A 20 kategória kiosztásával elkészült tématerképek megmutatják, hogy a vizsgált filmhíradók rendre tájékoztatják a nézőket a fontos eseményekről, noha elsősorban a nemzetközi nagypolitikára és kevésbé a belpolitika híreire koncentrálnak. A hírek kifejtettsége ezzel együtt is hiányos, sokszor alapvető, az aktualitás mértékét mutató információk hiányoznak belőlük. A témák között feltűnően nagy számban jelentek meg az ünnepeket, ünnepségeket bemutató motívumok, gyakran használnak erős vizuális szimbólumokat, elsősorban a nemzeti identitáshoz kapcsolódó jelképeket, ami az anyagok rituális jellegét erősíti.

Év	Híradók száma	Filmhírek száma
1938	52	506
1939	52	476
1940	52	450
1941	52	415
Összesen	208	1847

2. táblázat: Az 1938 és 1941 között megjelent *Magyar Világhíradó* és filmhíreinek darabszáma

Kategória	Hírek száma	%
ünnep, ünnepség	184	21,64
fegyveres és rendvédelmi erők	98	11,52
sport	95	11,17
nemzetközi politika	94	11,05
magyar külpolitika	65	7,64
szórakozás, furcsaság	52	6,11
tudomány, technika	44	5,17
gazdaság	41	4,82
művészet, kultúra	29	3,41
egyház, vallás	28	3,29
természet	27	3,17
szociális intézkedések, társadalmi szervezetek	26	3,05
magyar belpolitika	16	1,88
társasági hír	17	2
katasztrófa, baleset	12	1,41
hagyomány, folklór	12	1,41
oktatás	6	0,70
divat	3	0,35
média, sajtó	1	0,11
Összesen	850	~100

3. táblázat: A hírek tematikus megoszlása 1938-ban

Kategória	Hírek száma	%
-----------	-------------	---

nemzetközi politika	140	17,17
fegyveres és rendvédelmi erők	139	17,05
ünnep, ünnepség	132	16,19
sport	87	10,67
tudomány, technika	50	6,13
gazdaság	44	5,39
magyar külpolitika	40	4,90
természet	31	3,80
szociális intézkedések, társadalmi szervezetek	30	3,68
művészet, kultúra	27	3,31
egyház, vallás	20	2,45
magyar belpolitika	19	2,33
szórakozás, furcsaság	13	1,59
katasztrófa, baleset	13	1,59
oktatás	11	1,34
hagyomány, folklór	9	1,10
divat	4	0,49
média, sajtó	4	0,49
társasági hír	2	0,24
Összesen	815	~100

4. táblázat: A hírek tematikus megoszlása 1939-ben

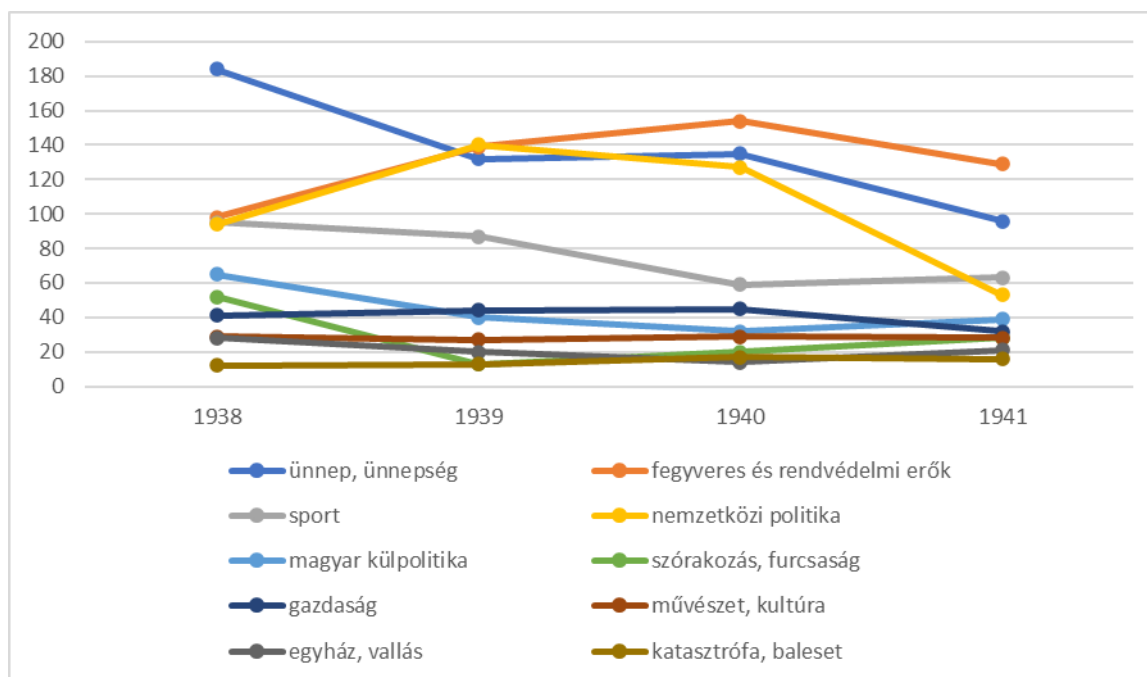
Kategória	Hírek száma	%
fegyveres és rendvédelmi erők	154	19,61
ünnep ünnepség	135	17,19
nemzetközi politika	127	16,17
sport	59	7,51
gazdaság	45	5,73
tudomány, technika	38	4,84
szociális intézkedések, társadalmi szervezetek	36	4,58
magyar külpolitika	32	4,07
természet	30	3,82
művészet, kultúra	29	3,69
szórakozás, furcsaság	20	2,54
katasztrófa, baleset	17	2,16
társasági hír	15	1,91
egyház, vallás	14	1,78
oktatás	11	1,40
hagyomány, folklór	9	1,14
magyar belpolitika	8	1,01
média, sajtó	5	0,63
divat	1	0,12
Összesen	785	~100

5. táblázat: A hírek tematikus megoszlása 1940-ben

Kategória	Hírek száma	%
fegyveres és rendvédelmi erők	129	19,90
ünnep ünnepség	96	14,81
sport	63	9,72
nemzetközi politika	53	8,17
magyar külpolitika	39	6,01

szociális intézkedések, társadalmi szervezetek	35	5,40
tudomány, technika	34	5,24
gazdaság	32	4,93
művészet, kultúra	28	4,32
szórakozás	28	4,32
egyház, vallás	21	3,24
társasági hír	21	3,24
katasztrófa, baleset	16	2,46
természet	16	2,46
magyar belpolitika	14	2,16
hagyomány, folklór	9	1,38
oktatás	9	1,38
divat	3	0,46
média, sajtó	1	0,15
bűnügy	1	0,15
Összesen	648	~100

6. táblázat: A hírek tematikus megoszlása 1941-ben

1. ábra: Egyes hírtípusok megjelenésének száma 1938 - 1941

A revízió programja és a megvalósítás tényleges eseményei a vizsgált évek kiemelt motívuma, melyet a filmhíradó nem csak dokumentált, de motivált is lelkesítő, mozgósító jellegű üzeneteivel. A hírek kevésbé a bennük látható események pontos körülményeiről tudósítanak, összességében a korszak érzelmi lenyomatát örökítik meg, majd ennek segítségével készítetik azonosulásra a nézőt. Míg a felvidéki revízió történetét egyfajta szakrális keretben láthatjuk, a kárpátaljai bevonulás hadtörténeti sikerként, a második bécsi döntést követő erdélyi területfoglalás pedig kulturális szükségszerűségként jelenik meg. Az 1941-es délvidéki bevonulás ábrázolása már a háborúra készíti fel a nézőt, a kiemelve a katonáék hősiességét és fegyveres akciókat is bemutatva. Az év második felében Magyarország hadba lépésével a társadalom háborúhoz való viszonyának alakítása lesz a legfontosabb szempont, melynek érdekében a filmek egyre nyíltabban használják a

mozgóképes befolyásolás eszközeit. A filmhíradó rituális funkciója a tartalom elemzésén keresztül szépen kirajzolódik. Az anyagok elsősorban a nézők attitűdjének alakítására, mint tényleges tájékoztatására alkalmasak, mert információik gyakran hiányosak esetenként félrevezetők. A gyakran ismételt motívumok és a felfokozott érzelmek alapvetően befolyásolják a hírek befogadásának élményét, és megkönnyítik az üzenetek befogadását. A hírek és a híradók gyakran élnek drámai szerkesztésmóddal, melyet a képi és a hangi sík egyszerre erősít meg. A felvételeken gyakran látunk erős szimbólumokat, a cselekvéssorok feltűnő arányban valamilyen ünnepi, szertartásos, rituális jelleget öltenek, esetleg szakrális, egyházi vonatkozásuk van. A filmhíreken látott rítusok akár tényleges modellként is szolgálhatnak a nézők saját kisebb közösségeiben lebonyolított szertartások, megemlékezések számára. A szakrális fogalmak gyakran politikai állásfoglalásokkal, nem-egyházi témákkal kapcsolódnak össze, így egyfajta spirituális dimenzióval egészítik ki a filmekben dokumentált eseményeket. A vizsgált évek híradóiban gyakran felmerül a nemzeti történelem és történeti sors kérdése, melynek kapcsán a korábbi években jellemző tragikus hangvételtől a sikereket és hősiességet kiemelő tónus erősödik fel. A jelen eseményeit gyakran kötik valamilyen szimbolikus gesztussal közvetlenül a hősi régmúlthoz, ami egyben a jelen eseményeinek alakítására is motivációt jelent, ezzel pedig a filmhíradó a narratív történeti identitás (László [2012]) dokumentálójává és formálójává lép elő.

4. Következtetések összegzése

Mivel elemzésem a téma nagysága miatt nem terjedhetett ki minden részletre, céloom az volt, hogy a médium működésének főbb tendenciáit és a vele kapcsolatban felmerülő fontosabb problémákat összefüggéseikben, egy bonyolult, de annál izgalmasabb rendszerben szemléltessem. A történeti vizsgálat és a tartalomelemzés kimutatta, hogy a filmhíradók tudatos szerkesztői döntés eredményeként formálták a nemzeti identitás narratíváit. Ezek a narratívák mikro- és makroszinten összecsengtek, és ugyanazt a koherens világképet erősítették. A filmhíradók tartalma, a technikai jellemzők és a hírek fogyasztásának viszonylag kötött formája indokoltá teszi, hogy a kommunikáció transzmissziós modellje helyett a rituális kommunikációelmélet paradigmáját használjuk az elemzésnél (Carey [2009]). A filmhíradók és a propaganda kapcsolata így a rituális propaganda keretei között értelmezhető.

4. 1. A kutatás hasznosíthatósága a jövőben

A disszertáció interdiszciplináris természete számos kapcsolódó területen adhat kiindulópontot további kutatásokhoz. A filmhírek gazdag forrást jelentenek a

történettudomány és a kultúrakutatás számára, ahol az egyes résztémák alaposabb kibontása pedig sok tanulsággal szolgálhat. Az általam áttekintett anyag különösen érdekes lehet például a társadalomtörténet, a sporttörténet, a technikátörténet, a hadtörténet és a várostörténet művelőinek, de ezek mellett számos egyéb dimenzió is kibontható. A hazai híradók és a párhuzamosan publikált külföldi anyagok összehasonlító vizsgálata, a magyar anyagok nemzetközi jelenlétét felderítő exportkutatások, valamint különböző interdiszciplináris elemzések a teljes képet újabb elemekkel árnyaló, érdekes adalékokkal szolgálhatnak. Ezzel együtt azt is fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a disszertáció fókuszja a hazai filmhíradózás sok évtizedes hagyományához képest meglehetősen rövid időszak, a teljes történet számos fejezete továbbra is hiányzik, így a Rákosi-korszak propagandahíradói és a Kádár-korszak rendkívül gazdag gyűjteménye mindenképpen több figyelmet érdemelne a jövőben. A dolgozat nem érinti a filmhíradók történelemoktatásban való hasznosíthatóságának kérdését, de eredményei, reményeim szerint, ehhez is támpontokat adhatnak, és inspirálóak lehetnek az oktatási módszertanokkal foglalkozó szakemberek számára.

A kutatás, a Magyarországon is bekövetkező digitális archívumi fordulat nyomán, egy archív mozgóképekből építkező online adatbázis anyagát vizsgálja. Ebből a szempontból szorosan kapcsolódik a 21. század elejének egyik nagy kihívásához, a kultúrkinés digitalizációjának kérdéséhez. A filmhírek történeti kontextusát feltáró disszertáció nem titkolt célja, hogy egy gyakorlati példán keresztül, a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum adatbázisának anyagait felhasználva, a filmörökség digitális feldolgozásának és közzétételének fontosságára is felhívja a figyelmet.

5. Főbb hivatkozások

ANDOK MÓNIKA (szerk.) [2017]: Tanulmányok a médiatudományok köréből. A médiahír mint rítus. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis*. Nova Series Tom. XXXIV. Sectio Scietiarum, EKF, Eger.

ANDOK MÓNIKA [2013]: *A hírek története*. L'Harmattan, Budapest.

ANDOK MÓNIKA [2017]: *A kommunikáció rituális elmélete*. Gondolat Kiadói Kör, Budapest.

BARON, JAIMIE [2013]: *The Archive Effect. Found footage and the audiovisual experience of history*. Routledge, London – New York.

BERTÉNYI IVÁN, IFJ. – BOKA LÁSZLÓ (szerk.) [2016]: *Propaganda az I. világháborúban*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

- BOKOR LÁSZLÓ [1970]: *A háborús propaganda szerepe a második világháború alatt (különös tekintettel a filmpropagandára)*. Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára, Budapest, Kandidátusi értekezés.
- CAREY, JAMES W. [2009]: *Communication as Culture, Revised Edition: Essays on Media and Society*. Routledge, New York.
- CAREY, JAMES W. [2003]: A kommunikáció kulturális megközelítése. In: Kondor Zsuzsanna – Fábri György (szerk.): *Az információs társadalom és kommunikációtechnológia elméletei és kulcsfogalmai*. Századvég, Budapest..
- CSÁSZI LAJOS [2002]: *A média rítusai: A kommunikáció neodurkheimi elmélete*. Osiris – MTA – ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport, Budapest.
- DERRIDA, JACQUES [1998]: *Archive Fever: A Freudian Impression*. Chicago University Press, Chicago.
- ELLUL, JAQUES [1972]: *Propaganda. The Formation of Men's Attitudes*. Vintage House, New York.
- ERBAGGIO, PIERLUIGI [2013]: Istituto Nazionale Luce: A National Company with an International Reach. In: Bertellini, Giorgio (szerk.) *Italian Silent Cinema: A Reader*. London, pp. 222–231.
- FANTONI, GIANLUCA [2015]: A Very Long Engagement: The Use of Cinematic Texts in Historical Research. In: Carlsten, Jennie M. – McGarray, Fearghal – Warren, Treadgold (eds.): *Film, History and Memory*. Palgrave Macmillen, Houndmills, Basingstoke, Hampshire – New York, NY. pp. 18–31.
- FEKETE BÁLINT [2014]: „A Horthy-kori filmhíradók kutatása és használata az oktatásban.” *Médiakutató*. XV. évf. 2014/tél, pp. 13–23.
- FIELDING, RAYMOND [1972]: *The American Newsreel. 1911–1967*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma.
- FOSSATI, GIOVANNA [2009]: *From Grain to Pixel. The Archival Life as Film in Transition*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- GORDA ÉVA [2012]: *A magyar haditudósítás az első és második világháborúban*. Nemzeti Közszerzői Egylet, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest. Doktori (PhD) értekezés.
- GYÜREY VERA – KURUTZ MÁRTON – VERESS JÓZSEF [2009]: *A Filmarchívum. A Magyar Nemzeti Filmarchívum története a kezdetektől napjainkig*. Magyar Nemzeti Filmarchívum, Budapest.
- HOFFMANN, HILMAR [1996]: *The Triumph of Propaganda. Film and National Socialism, 1933–1945*. Berghahn Books, Providence, Oxford.
- HOFFMANN, KAY [2004]: „Propagandistic problems of German newsreels in World War II.” *Historical Journal of Film, Radio and Television*, Vol. 24., No. 1. (2004), pp. 133–142.

- HORÁNYI ÖZSÉB (szerk.) [2006]: *A kommunikáció mint participáció*. Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet (AKTI) – Typotex Kiadó, Budapest.
- JOWETT, GARTH S. – O'DONNELL, VICTORIA J. [2012]: *Propaganda and Persuasion*. SAGE Publications, Los Angeles – London – New-Delhi – Singapore – Washington.
- KALLIS, ARISTOTLE A. [2005]: *Nazi Propaganda and the Second World War*. Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire – New York.
- KATONA ANIKÓ – SZARKA ANITA [2014]: *Képpé formált háború. Az első világháború nemzetközi képes emlékei az Országos Széchényi Könyvtárban*. Országos Széchényi Könyvtár – Osiris Kiadó, Budapest.
- KATONA ANIKÓ [2016]: *Vizuális kultúra és háborús propaganda Magyarországon*. In: Bertényi Iván, Ifj. – Boka László (szerk.) [2016]: *Propaganda az I. világháborúban*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, pp. 53-62.
- KISS BALÁZS [2006]: „Missziótól marketingig. Fejezetek a propaganda elméletörténetéből.” *Médiakutató*, 2006/tavaszi. Online: http://mediakutato.hu/cikk/2006_01_tavaszi/01_missziotol_marketingig/ (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)
- KLEMPERER, VICTOR [1984]: *A Harmadik Birodalom nyelve*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest.
- KOTROCZÓ RÓBERT [2001]: *A nemzet hírfőnöke. Kozma Miklós hírelvei 1920–1942*. In: Sükösd Miklós – Csermely Ákos (szerk.): *A hír értékei. Etika és professzionalizmus a mai magyar médiában*. Média Hungária, Budapest.
- Közyűjteményi Digitalizációs Stratégia (2017-2025)*. Online: http://www.kormany.hu/download/9/ac/11000/K%C3%B6zgy%C5%B1jtem%C3%A9nyi%20Digitaliz%C3%A1si%20Strat%C3%A9gia_2017-2025.pdf (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)
- KÖHÁTI ZSOLT [1996]: *Tovamozduló ember továbbmozduló világban. A magyar némafilm 1896–1931 között*. Magyar Filmintézet, Budapest.
- KRACAUER, SIEGFRIED [1991]: *Caligariól Hitlerig. A német film pszichológiai története*. Magyar Filmintézet, Budapest.
- KRACAUER, SIEGFRIED [2015]: „The Conquest of Europe on the Screen: The Nazi Newsreel, 1939-40.” *Social Research*. Vol. 82: No. 1. Spring 2015. pp. 153-174. (Eredetileg: *Social Research: An International Quarterly of Political and Social Science*. Vol. 20: No. 3. September 1943. pp. 337-357.)
- KRASZNAI ZOLTÁN [2012]: *Földrajztudomány, oktatás és propaganda. A nemzeti terület reprezentációja a két világháború közötti Magyarországon*. Publiikon, Pécs.
- KREIMEIER, KLAUS [1999]: *The Ufa Story: A History of Germany's Greatest Film Company, 1918–1945*. The University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London.

- LAJTA ANDOR [1956?]: *A magyar film története*. I–IV. Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet Könyvtára, Budapest. Kézirat.
- LASSWELL, HAROLD [2000]: *A hatalom nyelve*. In: Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt szerk.: *Szövegváltozatok a politikára. Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*. Nemzeti Tankönyv, Budapest.
- LÁSZLÓ JÁNOS [2012]: *Történelemtörténetek. Bevezetés a narratív szociálpszichológiába*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LÉNÁRT ANDRÁS [2016]: Újrahasznosított propaganda. Az első világháború tanulságainak beépülése a politikai praxisba. *Jel-Kép*, 2016/1., pp. 5-15. DOI: 10.20520/Jel-Kep.2016.1.5
- MAGYAR BÁLINT [2003]: *A magyar némafilm története*. Új Palatinus Könyvesház Kft., Budapest.
- MATUSZEWSKI, BOLESŁAS [1995]: A new source of history. *Film History*, Vol. 7. 1995, pp. 322-324.
- MCQUAIL, DENIS [2003]: *A tömegkommunikáció elmélete*. Osiris, Budapest.
- MEGYER TIBOR [1973]: *A magyar filmhíradó és annak fejlődése egy operatőr szemszögéből és saját élményei alapján. (1923–1961)*. Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet Könyvtára, Budapest. Kézirat.
- MOLNÁR ISTVÁN [1972]: *Film és államhatalom Magyarországon 1900–1945*. I–II. Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet Könyvtára, Budapest. Kézirat.
- MOLNÁR ISTVÁN [1983]: Adalékok a hazai filmpropaganda történetéhez (1895–1945). *Módszertani Füzetek. Agitáció, Oktatás, Szemléltetés*. 1983/4.
- MOLNÁR ISTVÁN [1985]: „Részletek a hazai filmkrónika krónikájából.” *Jel-Kép*, 1985. 3. sz., pp. 119–125.
- ORMOS MÁRIA [2000]: *Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós: pokoljárás a médiában és a politikában (1919–1941)*. PolgART, Budapest.
- PERJÉSI ZSUZSA [2001a]: „Vörös Riportok.” *Filmkultúra Online*. Online: <http://www.filmkultura.hu/regi/2001/articles/essays/perjesi.hu.html> (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)
- PIRITYI SÁNDOR [1996]: *A nemzeti hírügynökség története 1880–1996*. MTI, Budapest.
- ROMSICS IGNÁC [2005]: *Magyarország története a XX. században*. Osiris, Budapest.
- ROSENSTONE, ROBERT A. [1988]: „History in Images, History in Words: Reflections on the Possibility of Really Putting History onto Film.” *American Historical Review*, Vol. 93 No. 5. (Dec 1988), pp. 1173-1185.
- ROSENSTONE, ROBERT A. [2001]: „The Historical Film: Looking at the Past in a Postliterate Age.” In: Marcia, Landy (ed.): *The Historical Film: History and Memory in Media*. Rutgers University Press, New Brunswick – New Jersey. pp. 50-66.

- RUSSELL, MICHAEL [2009]: *Soviet Montage Cinema as Propaganda and Political Rhetoric*. The University of Edinburgh, doctoral thesis.
- SIPOS BALÁZS [2010]: „Az első világháború médiahatásai.” *Médiakutató*, XI. évf. 2010/tavaszi, pp. 103–108.
- SIPOS BALÁZS [2011]: *Sajtó és hatalom a Horthy-korszakban – Politika- és társadalomtörténeti vázlat*. Argumentum, Budapest.
- SIPOS BALÁZS [2013]: „Hogyan kerül(t) a jelentés a moziba? Amerika-képek és értelmezések a Horthy-korban.” *Médiakutató*. XIV. évf. 2013/tavaszi, pp. 21–40.
- SIPOS BALÁZS [2014]: „Modern amerikai lány, új nő és magyar asszony a Horthy-korban. Egy nő történeti szempontú médiatörténeti vizsgálat.” *Századok*. CXLVIII. évf. (2014) 1. sz., pp. 3–34.
- SMITHER, ROGER – KLAUE, WOLFGANG (eds.) [1996]: *Newsreels in Film Archives. A Survey Based on the FIAF Newsreel Symposium*. Flicks Books, Wiltshire, England – Fairleigh Dickinson University Press, Madison.
- SORLIN, PIERRE [1980]: *The Film in History. Restaging the Past*. B. Blackwell, Oxford.
- SORLIN, PIERRE [2001]: „How to Look at an »Historical« Film.” In: Marcia, Landy (ed.): *The Historical Film: History and Memory in Media*. Rutgers University Press, New Brunswick – New Jersey. pp. 25-49.
- SZÓTS ZOLTÁN OSZKÁR – Z. KARVALICS LÁSZLÓ (szerk.): Kommunikáció és propaganda az első világháborúban. Tematikus szám. *Jel-Kép* 2016/1.
- SZÜCS GYÖRGY [1985]: „Filmhíradó, történelem, propaganda.” *Filmkultúra*. 1985. 9. sz., pp. 17–20.
- TOMSICS EMŐKE [2016]: *Háborúképek. Amatőrök és haditudósítók harctéri felvételei az első világháborúból*. Kossuth Kiadó – Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest.
- TURBUCZ DÁVID [2010]: „Vezérkultusz és nyilvánosság.” *Médiakutató*, XI. évf. 2010/nyári. Online:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2010_02_nyar/08_horthy_miklos_husz_eves_evfordulo
 (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)
- VÉRAY, LAURENT [2010]: „1914-1918, the first media war of the twentieth century: The example of French newsreels.” *Film History*. 2010. Vol. 22., pp. 408-425.
- WELCH, DAVID [2001]: *Propaganda and the German Cinema. 1933–1945*. I. B. Tauris. London – New York.
- WELCH, DAVID [2002]: *The Third Reich. Politics and Propaganda*. Routledge, London – New York.
- WHITE, HAYDEN [1988]: „Historiography and Historiophoty.” *American Historical Review*, Vol. 93., No. 5. (Dec 1988), pp. 1193–1199.

WINKEL, ROEL VANDE [2004]: „Nazi Newsreels in Europe, 1939-1945: the many faces of Ufa's foreign weekly newsreel (*Auslandstonwoche*) versus Germany's weekly newsreel (*Deutsche Wochenschau*).” *Historical Journal of Film, Radio and Television*, Vol. 24., No. 1. (2004), pp. 5-34.

Z. KARVALICS LÁSZLÓ – ANDREIDES GÁBOR [2006]: *A Magyar Távíráti Iroda története 1945–1948*. Napvilág – Magyar Távíráti Iroda, Budapest.

Z. KARVALICS LÁSZLÓ [2016]: Nagy háború és propaganda: a diskurzusfejlődés néhány iránya. In: Ifj. Bertényi Iván – Boka László – Katona Anikó (szerk.): *Propaganda – Politika, hétköznapi és magas kultúra, művészet és média a Nagy Háborúban*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, pp. 43-58.

ZÁHONYI-ÁBEL MÁRK [2012]: „Filmcenzúra Magyarországon a Horthy-korszak első évtizedében.” *Médiakutató*, XIII. évf. 2012/2 nyár. Online:

http://www.mediakutato.hu/cikk/2012_02_nyar/12_filmcenzura_magyarorszagon (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)

6. A témakörrel kapcsolatos saját és társszerzővel írt publikációk

6.1. Könyv

BARKÓCZI JANKA [2017]: *Ezerszemű filmhíradó. Vizuális propaganda Magyarországon 1930-1944*. L'Harmattan, Budapest. ISBN: 9789634141648.

6.2. Folyóirat, könyvrészlet

BARKÓCZI JANKA [2015]: Hölgképek, avagy a Magyar Világhíradók nőábrázolása 1931–1941 között. In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Fejlődő jogrendszer és gazdasági környezet a változó társadalomban*. International Research Institute, Komárno, pp. 377–382. ISBN: 978-80-89691-21-0.

BARKÓCZI JANKA [2016]: Hírek múlt időben: Emlékezetpolitika a Magyar Világhíradókban. *Korall* 17. évf. 65. 2016. pp. 21-35.

BARKÓCZI JANKA – DELI ESZTER [2016]: „Egy hazai katasztrófahír és a negatív hírek közlésének stratégiája. A negatív hírközlés stratégiája.” A vörösiszap-katasztrófa hírelemzése az első napi tv-beszámolók alapján. *Jel-Kép* 2016/3, pp. 1-9.

BARKÓCZI JANKA [2018]: Erdély-képek. Erdély és a magyar filmhíradó 1930-1944. *Filmtett.ro*. Tanulmányok az erdélyi magyar mozgókép történetéről. 2018.12. 23. Online: <http://www.filmtett.ro/cikk/erdely-kepek-erdely-es-a-magyar-filmhirado-1930-1944/>. (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)

BARKÓCZI JANKA: *Egy budapesti filmpalota. Az UFA-Uránia története 1930-1944.*

[Megjelenés alatt az Uránia Nemzeti Filmszínház kiadásában.]

6.3. Idegen nyelvű folyóirat

BARKÓCZI, JANKA [2017]: „Another Twelve Years: Hungarian Newsreels and the Invasion of Czechoslovakia in 1968” *On_Culture: The Open Journal for the Study of Culture* 4 (2017). Online: <http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2017/13395/>. (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)

BARKÓCZI JANKA: Red Reports. The evolution of a Hungarian newsreel collection. *Studies in Eastern European Cinema*. Special Issue in Film Archiving in Eastern Europe. Online: <https://doi.org/10.1080/2040350X.2020.1718417>. (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.) DOI: 10.1080/2040350X.2020.1718417.

6.4. A témában megtartott előadások

Magyar Kommunikációtudományi Társaság 2014 évi konferenciája: Kommunikáció, kreativitás, kultúra. Budapesti Corvinus Egyetem. Szervező: Magyar Kommunikációtudományi Társaság. 2014.11.28. – Kreativitás anno – a Horthy-brand a magyar filmhíradókban 1931-1944.

Tavaszi Szél Konferencia. Eszterházy Károly Főiskola, Eger. Szervező: Doktoranduszok Országos Szövetsége. 2015.04.10–12. – Aligátor a fürdőben. Az 1944-es év reprezentációja a Magyar Világhíradóban.

IRI Társadalomtudományi Konferencia. Párkány, Szlovákia. Szervező: International Research Institute s.r.o. 2015.04.26–04.27. – Hölgyképek, avagy a Magyar Világhíradók nőábrázolása 1931–1941 között.

Tavaszi Szél Konferencia. Óbudai Egyetem. Szervező: Doktoranduszok Országos Szövetsége. 2016.04.15–17. – Hazatérő idegen. A területvisszacsatolások szimbolikája mint a rekolonizáció gesztusa az 1938-1941 közötti magyar filmhíradókban.

A film(tudomány) hálózatai. Szervező: Magyar Filmtudományi Társaság. 2019. 11. 8–9. – Ugyanaz másképp – A Vörös Riport filmhíradók 100 éve. A filmarchívum digitális fordulata és a magyar filmtörténetírás.

6.5. Egyéb

BARKÓCZI JANKA [2017]: Belvárosi Híradó Filmszínház. *Hangosfilm.hu*. Online lexikon szócikk. Online: <https://www.hangosfilm.hu/mozilexikon/belvarosi-hirado-filmszinhaz>. (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)

BARKÓCZI JANKA – TÚRY GYÖRGY – UHL GABRIELLA (eds.) [2017]: *Skills for Managing the Arts: Open Educational Resources and Experiential Learning in Support of Youth Entrepreneurship and Employment in the Arts and Creative Sector (SMART)*. International Management Institute, Varna. Online papers and training material. Erasmus + Program of the European Union. Grant Decision No.: 2015-3612/001-001. Online: <http://www.managing-art.eu/en/>. (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)

Filmhíradók 100 éve [2018–2019]. Hetente megjelenő cikksorozat Torma Galinával közösen. *Magyar Nemzeti Filmalap – Filmarchívum*. Online: <http://filmarchiv.hu/hu/aktualis/filmhiradok-100-eve>. (Utolsó letöltés: 2020. 05. 28.)

Filmhíradók.blog.hu. A szerző kutatói blogja a Magyar Nemzeti Filmarchívummal együttműködésben.

7. Függelék

A disszertáció 23 oldal függelék tartalmaz. Ebben röviden bemutatom a legfontosabb online elérhető európai filmhíradó adatbázisokat, valamint a két világháború közti magyar filmhíradókból kiválasztott 39 képet a Filmhíradó Online adatbázisból, a Fortepan fényképgyűjteményéből, illetve az Arcanum adatbázis sajtóanyagaiból.